

Thomas van Aquino (1224/5-1274) • door Gerard Kramer

Korte biografie

Thomas van Aquino werd in 1224 of 1225 geboren in het Italiaanse kasteel Roccasecca, bij Napels, in het toenmalige graafschap Aquino. Zijn vader was graaf Landulf van Aquino, zijn moeder was diens vrouw Theodora. Toen Thomas veertien jaar oud was, schreven zijn ouders hem in aan de universiteit van Napels, waar hij kennis maakte met de werken van Aristoteles, Averroës en Maimonides. Zijn ouders hoopten dat Thomas vervolgens toe zou treden tot de orde der benedictijnen en uiteindelijk uit zou groeien tot de abt van het klooster van Montecassino.

Op negentienjarige leeftijd besloot Thomas zich echter aan te sluiten bij een andere orde dan zijn ouders in gedachten hadden, namelijk die van de dominicanen. Zijn moeder Theodora was dermate ontstemd over dit besluit dat zij haar andere zoons opdracht gaf om Thomas te gijzelen. Vervolgens zetten zij hem ruim een jaar lang gevangen in het ouderlijk kasteel in de hoop dat hij van gedachten zou veranderen. Op een gegeven moment stuurden zijn broers

zelfs een prostituee naar zijn kamer om hem te verleiden, maar met een withete pook in zijn handen wist Thomas haar van zich af te houden!

Thomas bleef dus dominicaan. In 1246 werd hij door de leiding van de orde naar Parijs gestuurd, waar hij leerling werd van de Duitse filosoof Albertus Magnus, die hij naar Keulen volgde. In 1252 begon Thomas zelf met lesgeven in de theologie. Dit deed hij in het klooster Saint Jacques in Parijs. In deze tijd schreef hij ook enkele belangrijke commentaren op een aantal boeken van het Oude en Nieuwe Testament. Op bevel van Paus Alexander IV kreeg hij in 1257, tegelijkertijd met de theoloog Bonaventura, de academische graad van magister, verleend door de universiteit van Parijs. Nadat Thomas uit Parijs vertrokken was, verbleef hij van 1259 tot 1265 aan het pauselijk hof in Anagni, een kleine Italiaanse stad. In 1265 vertrok hij naar het klooster bij de Santa Sabina in Rome, en vervolgde zijn reis in 1267 naar Viterbo. In deze Italiaanse stad, die de residentie was van vele pausen, verbleef Thomas aan het

pauselijk hof. Van 1269 tot 1272 verblijft hij nogmaals in Parijs. In deze periode had hij veel discussies met andere geleerden en filosofen over het aristotelisme en het ordewezen in kloosters.

Van 1272 tot 1273 verbleef Thomas weer in Italië. Daar doceerde hij aan de Universiteit van Napels. Begin 1274 vertrok hij uit Napels naar het concilie in Lyon, maar stierf onderweg in de cisterciënzerabdij van Fossanuova, tussen Napels en Rome.

Thomas heeft zich zijn leven lang uitgeput in het nadenken over God, maar op 6 december 1273 breekt het moment aan dat hij ineens, om zo te zeggen, stilvalt als gevolg van een visionaire ervaring. Hij zegt dat hij, als gevolg van wat hij gezien heeft, niets meer kan schrijven en dat alles wat hij geschreven heeft, hem als stro voorkomt. Zijn *Summa Theologica* blijft daardoor onvoltooid. Een paar maanden later sterft hij, op 7 maart 1274, nog geen 50 jaar oud, toen hij, zoals gezegd, op weg was naar het concilie van Lyon. Was zijn overlijden een gevolg van een burn-out of een godservaring? De monniken van Fossanova, waar hij gestorven was, hebben, uit vrees dat hun de kostbare relik van zijn lichaam zou ontgaan, het lijk van de edele meester letterlijk ingemaakt: zij hebben het van het hoofd ontdaan, gekookt, en geprepareerd!

Thomas' belangstelling voor Aristoteles

Aristoteles' geschriften waren tot in de 12e eeuw in Europa nauwelijks bekend. Wel waren ze in ere gebleven in Syrië en Perzië. Daar hadden ze, nadat deze landen door de Arabieren waren veroverd, bijgedragen aan de verbreiding van de Arabische beschaving in het oosten en in Zuid-Spanje. Ze waren uit het Grieks in het Arabisch vertaald door Arabische filosofen als Avicenna (gest. 1037) en Averroës (gest. 1198).

Door Albertus Magnus werd Thomas er toe aangezet de filosofie van Aristoteles te bestuderen. Thomas bleek zeer gevoelig te zijn voor de Aristotelische filosofie. Hij vond daarin de rationele argumenten om de Christelijke theologie te kunnen verdedigen. Hij nam de metafysische leerstellingen van Aristoteles over, en dat was een grote verandering ten opzichte van de Augustiniaanse traditie van de Middeleeuwen.

In de 13e eeuw groeide de behoefte aan een nieuwe vertaling van Aristoteles' werken direct uit het Grieks. Deze werd stand gebracht door de dominicaan Willem van Moerbeke (gest. 1286) op aansporing van Thomas van Aquino. Zo kwam een afgerond filosofisch systeem binnen het westerse blikveld. Na veel strijd, voorbereid door Albertus Magnus en voleindigd door Thomas van Aquino, is de filosofie van Aristoteles in dienst van de theologie gesteld. Zo ontstond een christelijk Aristotelisme. Dit betekent het hoogtepunt van de middeleeuwse filosofie, oftewel de scholastiek..

Thomas en de invloed van Aristoteles

Thomas van Aquino wordt gezien als een van de belangrijkste denkers van de Middeleeuwen omdat het hem gelukt is een synthese tot stand te brengen tussen Aristoteles en het christendom. In zijn *Summa Theologica* en zijn *Summa contra gentiles* voerde Thomas een scherpe scheiding door tussen weten en geloven, tussen filosofie en theologie, maar toonde tegelijkertijd aan dat deze twee zaken niet met elkaar in strijd konden zijn. Bepaalde theologische premissen konden weliswaar niet met het natuurlijk verstand beredeneerd worden, maar daarom behoefden ze nog niet onlogisch te zijn. En als de theologische premisse eenmaal aanvaard was, volgden daaruit met logische onverbidelijkheid andere conclusies. Deze methode was een grote stap vooruit boven de tot dan toe gebruikelijke methoden in de theologie, die op Augustinus teruggingen en waarin onvoldoende onderscheid werd gemaakt tussen geopenbaarde onbewijsbare waarheden en conclusies die met het logische verstand te trekken waren.

Thomas stelde dat de waarheden van de rede en het geloof niet verschillend zijn, omdat ze beide van God afkomstig zijn en elkaar dus niet kunnen tegenspreken. Methodisch gezien volgen de rede en het geloof echter een verschillende weg. De rede (de filosofie) begint bij de geschapen dingen en komt uiteindelijk uit bij God; het geloof (de theologie) begint bij God. Hiermee bakende Thomas een eigen gebied af voor de filosofie. Die was niet langer slechts *ancilla theologiae* (dienstmeisje van de theologie), maar had een eigen terrein met een eigen methode. Daar kwam bij dat Thomas de filosofie niet als gevaar zag voor het geloof, maar filosofie een rol

toebedeelde binnen de religie: de filosofie verschafte, naar zijn oordeel, rationele grondslagen voor de openbaring van God.

Afscheid van Augustinus en Plato

Thomas van Aquino ontwikkelde een visie op de mens en de wereld die radicaal anders was dan het idee dat Augustinus er in navolging van Plato op na had gehouden. Thomas baseerde zich, zoals we zagen, op het gedachtegoed van Aristoteles, in wiens filosofie de zintuiglijke waarneming een belangrijke rol vervulde. Hij legde niet, zoals Plato, de nadruk op naar binnen gericht denken om van daaruit - dus vanuit een in ons denken gevormd denkkader - de werkelijkheid te analyseren, maar was juist 'naar buiten gericht': kennis ligt niet ergens op voorhand opgeslagen in ons hoofd, maar kennis verkrijgen we door de dingen die we zien te analyseren en te rubriceren.

Op die manier stelde Thomas vast dat de wereld zoals hij die waarnam, puur bestond uit 'individuele dingen'. Hij kon wel een man zien lopen en een mus zien vliegen, maar het was niet zo dat hij deze man en mus als zodanig herkende doordat hij de algemene begrippen 'man' of 'mus' al op voorhand als Platonische ideeën in zijn hoofd had zitten. Nee, pas op basis van zijn waarneming kon hij in zijn hoofd die algemene begrippen construeren en categorisch ordenen. Dit was het aristotelisch proces van abstractie: hij was daardoor bijv. in staat het algemene begrip 'dier' af te leiden uit individuele verschijnselen van schapen, paarden en honden. Ook de menselijke ziel, die volgens Thomas in principe leeg was, werd als het ware gevuld met behulp van de zintuiglijke waarneming.

Voorbeeld van een godsbewijs

Thomas van Aquino paste deze wijze van denken ook toe bij zijn Vijf Manieren om het Bestaan van God te Bewijzen: 1) Beweging; 2) Causatie; 3) Eventualiteit; 4) Goedheid; 5) Ontwerp.

De eerste 'manier', Beweging – waartoe we ons hier beperken – vormt een goede illustratie van Thomas wijze van redeneren:

- Er is iets dat beweegt;
- Alles wat beweegt wordt door iets anders in beweging gezet;

- Maar deze reeks van voorafgaande bewegers kan niet oneindig ver terug gaan;
- Daarom moet er een 'eerste beweger' zijn, en dat is God

Dit is duidelijk te herleiden tot Aristoteles' spreken over God als de Onbewogen Beweger.

Thomas slaagde er op deze manier in een synthese te creëren van Aristoteles' filosofie en de christelijke doctrine, mogelijk de grootste prestatie van de middeleeuwse filosofie. Deze synthese zou uiteindelijk uitgroeien tot de belangrijkste filosofische onderbouwing voor de katholieke kerk. Ook tegenwoordig is de invloed daarvan nog sterk: op alle katholieke onderwijsinstanties die filosofie doceren wordt Thomas' systeem onderwezen en bestudeerd.

Thomas' werken behelzen onder meer talrijke vertalingen van en commentaren op Aristoteles (die hij overigens in Latijnse vertaling las, daar hij het Grieks niet machtig was!), theologische teksten, en de twee werken waarmee hij de meeste faam verwierf: de al genoemde *Summa contra gentiles* en de monumentale *Summa Theologica*, waaraan hij in 1266 begon en dat universeel wordt beschouwd als de kroon op de systematische middeleeuwse theologie.

Geraadpleegde literatuur

J.Huizinga, *Herfsttij der Middeleeuwen. Studie over levens- en gedachtenvormen der veertiende en vijftiende eeuw in Frankrijk en de Nederlanden*, 8e druk, Haarlem 1952

H.P.H.Jansen, *Geschiedenis van de Middeleeuwen*, Utrecht/Antwerpen, 4e druk 1983

D.E.H. de Boer, J. van Herwaarden, J.Scheurkogel, *Middeleeuwen*, Groningen 1989

Sidney Painter, *A History of the Middle Ages 284-1500*, reprinted Norfolk 1973

Kardinaal de Jong, *Handboek der Kerkgeschiedenis*, Utrecht / Nijmegen / Antwerpen / Brussel / Leuven II (1947)

J.N. Bakhuizen van den Brink en J.Lindeboom, *Handboek der Kerkgeschiedenis*, deel I en II, 's-Gravenhage 1943 en 1945

L.M. de Rijk en J.C.P.Waldram, art. *Thomas van Aquino* in: *Grote Winkler Prins Encyclopedie*, 8e geheel nieuwe druk, Amsterdam / Brussel 1983, deel 22.

Geraadpleegde internetbronnen

https://nl.wikipedia.org/wiki/Thomas_van_Aquino

<http://www.filosofie.nl/thomas-van-aquino.html>

<http://www.isgeschiedenis.nl/filosofen/thomas-van-aquino-als-christelijke-aristoteles/>

<http://www.isgeschiedenis.nl/invloedrijke-mannen/thomas-van-aquino-engelachtige-leraar/>

<http://www.allaboutphilosophy.org/dutch/thomas-van-aquino.htm>

<http://www.rkdocumenten.nl/rkdocs/index.php?mi=650&dos=242>

<http://www.burkestichting.nl/nl/conservatisme/denkers/thomas-van-aquino>

http://www.uitgeverijparthenon.nl/elders_inkijkexemplaar.pdf

<https://www.lucepedia.nl/dossieritem/aquinas-thomas/thomas-van-aquino-12245-1274>

<http://www.hetkatholiekegeloof.nl/sub/h-thomas-van-aquino/>

<http://www.kloosterhuizen.nl/nieuws/?ID=143>

